

Д. Г. Хохич

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економічної теорії
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,
Київ, Україна, khokhych.dmytro@kneu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3787-939X>

ІНФЛЯЦІЯ В КИТАЇ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ 1980-х РОКІВ: ПРИЧИНИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Анотація. У статті досліджено розвиток інфляційних процесів у Китаї в період 1979–1989 рр., розкрито їх причини та результати. Зокрема, на основі аналізу статистичних даних встановлено, що інфляція в Китаї проявляється в ціновій і неціновій формі, а також має яскраво виражений директивний характер. Це означає, що навіть надмірні державні інвестиції можуть виступати її причиною. Розглянуто два способи реформування системи фіксованих цін: 1) послаблення всіх цін одночасно; 2) поступове послаблення цін, повільне їх коригування в напрямі ринку. Показано зв'язок між інфляцією та макроекономічними індикаторами, в т. ч. капітальними інвестиціями, заробітною платою й темпами економічного зростання. Описано три фази китайського феномену "ілюзії грошей": ілюзія сильних грошей без інфляційних очікувань (1979–1984 рр.); послаблення грошової ілюзії з певними інфляційними очікуваннями (1985–1986 рр.); формування очікувань без грошової ілюзії (з 1988 р.). Проаналізовано спосіб використання інфляції для регулювання розподілу доходів населення. Визначено, що в результаті реформи державного сектору розподіл доходів став більш нерівномірним, у зв'язку з чим виникла несправедливість, а не просто нерівність. Для зменшення інфляційного тиску запропоновано розглядати монетарну політику як регулювання грошової пропозиції та стримування інфляції.

Ключові слова: інфляція, інфляційне таргетування, монетарна політика, Народний банк Китаю, споживчі ціни, економічна реформа, економічне зростання.

Табл. 6. Літ. 13.

Dmytro Khokhych

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, khokhych.dmytro@kneu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3787-939X>

INFLATION IN CHINA DURING THE ECONOMIC REFORMS OF THE 1980s: CAUSES AND EFFECTS

Abstract. The article studies the development of inflationary processes in China in the period of 1979–1989, their causes and effects. In particular, based on the analysis of statistical data, it is established that inflation in China is manifested in price and non-price forms, and also has a pronounced directive nature. This means that even excessive public investment can cause inflation. Two ways of reforming the fixed price system are considered: 1) simultaneous weakening of all prices 2) gradual weakening of prices, their slow adjustment towards the market. The relationship between inflation and macroeconomic indicators, including capital investments, wages and economic growth rates, is given. The inflation transmission mechanism of excess demand in China manifests itself due to overinvestment of state-owned enterprises, which leads to budget deficits and surplus issuance of the Yuan and causes inflation. Three phases of the

© Хохич Д. Г., 2021

Chinese phenomenon of "money illusion" are considered: the illusion of strong money without inflationary expectations (1979-1984); weakening of money illusion with some inflationary expectations (1985-1986); the formation of expectations without money illusion (since 1988). The method of using inflation to regulate the distribution of income is analyzed. With the reform, income distribution became more uneven. To some extent, this is a desirable outcome, but the intensification of the public sector reforms resulted in not just inequality but injustice. Thus, the problem to be solved immediately is whether China can use inflation to regulate income distribution. Statistics show that per capita consumption in China in the late 1980s was only 640 Yuan. The proposed reduction in inflationary pressures views monetary policy as regulating the money supply and curbing inflation. Setting an inflation target is considered an effective tool to achieve the planned inflation rates.

Keywords: inflation, target, monetary policy, People's Bank of China, consumer prices, economic reform, growth.

JEL classification: E31, E32.

Д. Г. Хохич

кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры экономической теории
Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетмана, Киев, Украина

ИНФЛЯЦИЯ В КИТАЕ В ПЕРИОД ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ 1980-х ГОДОВ: ПРИЧИНЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ

Аннотация. В статье исследовано развитие инфляционных процессов в Китае в период 1979–1989 гг., раскрыты их причины и результаты. В частности, на основе анализа статистических данных установлено, что инфляция в Китае проявляется в ценовой и неценовой форме, а также носит ярко выраженный директивный характер. Это означает, что даже чрезмерные государственные инвестиции могут выступать ее причиной. Рассмотрены два способа реформирования системы фиксированных цен: 1) ослабление цен одновременно; 2) постепенное ослабление цен, медленная их корректировка в направлении рынка. Показана связь между инфляцией и макроэкономическими индикаторами, в т. ч. капитальными инвестициями, заработной платой и темпами экономического роста. Описаны три фазы китайского феномена "иллюзии денег": иллюзия сильных денег без инфляционных ожиданий (1979–1984 гг.); ослабление денежной иллюзии с некоторыми инфляционными ожиданиями (1985–1986 гг.); формирование ожиданий без денежной иллюзии (с 1988 г.). Проанализирован способ использования инфляции для регулирования распределения доходов населения. Определено, что в результате реформы государственного сектора распределение доходов стало более неравномерным, в связи с чем возникла несправедливость, а не просто неравенство. Для уменьшения инфляционного давления предложено рассматривать монетарную политику как регулирование денежного предложения и сдерживание инфляции.

Ключевые слова: инфляция, инфляционное таргетирование, монетарная политика, Народный банк Китая, потребительские цены, экономическая реформа, экономический рост.

Наразі Китай проводить нові економічні реформи, характер і зміст яких істотно різняться. Вони переважно є продовженням попередніх економічних перетворень, що розпочалися в 1979 р., та поєднанням минулих досягнень із сьогоденням. Нинішня реформа являє собою процес подальшої маркетизації й диджиталізації китайської економіки. Зміни системи валютного

курсу, монетарної політики, відкриття фондового ринку, підвищення ефективності роботи державних підприємств, заохочення іноземної участі у третинному секторі економіки, прийняття нових систем бухгалтерського обліку, законів про права власності та патентного захисту можна розглядати як третій етап економічних реформ, котрий розпочався в 90-х роках ХХ ст. Відповідно, перший етап реформ припав на період 1978–1985 рр., а другий – 1986–1989 рр. Перших два етапи економічних реформ проходили в часи найважчих випробувань китайської адміністративної системи, коли необхідно було боротися з пережитками минулого й одночасно закладати підвалини нової економічної системи.

Теоретичні аспекти інфляційних процесів у КНР у період економічних реформ 1980-х років і динаміку їх розвитку розкрито в працях багатьох іноземних науковців. Так, Лі Юнькі досліджує поступ китайської економіки у 1980-і роки, зокрема темпи інфляції, її чинники та соціально-економічні наслідки [1]. С. Бхалла розглядає економічні реформи в КНР починаючи з 1990-х. На його думку, в цей період сформувалося підґрунтя для майбутнього економічного зростання, що було зумовлене змінами в технологічній конструкції виробництва, структурною перебудовою економіки та стабілізацією грошово-кредитної системи країни [2]. Р. Бурдекін порівнює інфляційні процеси в Китаї протягом 1949–1950 рр. із невдалими спробами уряду контролювати інфляцію, фінансувати дефіцит бюджету, здійснювати індексацію в період економічних реформ 1978–1985 рр. Він доходить висновку, що такі “витівки” уряду дорого коштували країні, а своєчасні заходи монетарної політики дали змогу пом’якшити ці процеси на другому етапі економічних реформ [3].

Питання поживалення інфляційних процесів у КНР під час реформ становить інтерес для України, оскільки, незважаючи на проведення політики таргетування інфляції, динаміка зростання споживчих цін у нашій державі останнім часом прискорилося.

Метою статті є аналіз інфляційних процесів у Китаї в період першого і другого етапів економічних реформ, виявлення причин та результатів впливу динаміки цін на суспільне відтворення.

Китайські економісти розходяться в поглядах щодо основних причин інфляції [4]. Деякі з них вважають її грошовим явищем, інші – наслідком цінової реформи, а також неминучою платою за вищі темпи зростання [5]. В економічній літературі наводяться принаймні дві основні причини інфляції в Китаї [6]: цінова реформа та зміни в економічній структурі виробництва, пов’язані з економічною реформою (реформа інфляції); помилки, допущені в процесі розроблення й реалізації економічної політики, зокрема зростання надлишкового сукупного попиту (надмірна інфляція попиту).

Штучне заниження цін, зумовлене великими державними субсидіями на продукти харчування, комунальні послуги, паливо для приготування їжі та практично все інше, що стосується життя пересічного китайця, практикується вже понад півстоліття. Така система була частиною централізації

національної економіки, котра розпочалася в 1950-х роках. За цієї системи директивні ціни, встановлені державою, практично не піддавалися зміні незалежно від ринкового попиту. Величина прибутку підприємства залежала не від результатів його діяльності, а від того, чи була ціна, встановлена урядом, високою або низькою. Це спотворювало розподіл ресурсів та розвиток економіки. Сільськогосподарські субпродукти й первинна продукція розвивалися повільно через низькі ціни, що панували в цьому секторі протягом багатьох років. Зазначене, у свою чергу, спричиняло дефіцит, хаос у економічній системі, призводило до незбалансованого розвитку галузей народного господарства та обмежувало економічне зростання [7].

Через викривлення, спричинене ціноутворенням, посилювався тиск на реформування системи. В той час було проведено цінову реформу за принципом, покладеним у основу загальної економічної реформи в Китаї: “держава регулює ринок, а ринок управляє підприємством”. Ринок не може повноцінно функціонувати, допоки штучно низькі, встановлені урядом ціни є незмінними, не коливаються залежно від попиту і пропозиції. Є два способи реформування системи фіксованих цін: 1) послаблення всіх цін одночасно; 2) поступово послабити ціни, повільно коригувати їх у бік ринку. Більшість китайських економістів підтримували другий шлях, стверджуючи, що такий підхід здатний зменшити ризики на перехідному етапі, перетворивши потужний ціновий шок на низку незначних шоків [8].

У 1979 р. уряд КНР почав штучно занижувати ціни на товари. Закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію зросли на 20,1 % у 1979 р. та знову на 8,1 % у 1980 р., при цьому загальний їх рівень упродовж 1978–1986 рр. підвищився на 77 %. Окрім того, зросли ціни на енергоресурси, сировину та інші продукти. Таке коригування планових цін вплинуло на загальне підвищення цін. Окремі економісти стверджують, що в теорії немає жодної причини, з якої збільшення цін на певні товари повинне впливати на загальне їх зростання, але це може відбуватися, коли ціни є негнучкими щодо їх зниження. Більшість китайських економістів вважають, що в довгостроковій перспективі підвищення відносних цін, пов’язане з ціновою реформою, виявиться корисним для функціонування й розвитку всієї економіки [10].

Джерелом надлишкового сукупного попиту є підприємства, споживачі та уряд. По-перше, є величезний попит на автономні інвестиції (поза державним планом) із боку підприємств, що стало можливим завдяки наданій їм автономії. По-друге, існує також чималий відкладений попит із боку споживачів, особливо на товари тривалого користування. Масштабні державні видатки на капітальні інвестиції теж посилюють тиск на сукупний попит.

Починаючи з 1983 р. щорічні темпи приросту капітальних інвестицій і загальної заробітної плати істотно перевищують темпи національного доходу. Близько двох третин капітальних інвестицій здійснено державними підприємствами (табл. 1, 2).

У західних країнах монетарну й фінансову політику можна розділити, оскільки центральний банк є незалежним. Однак у Китаї він безпосередньо

Монетарна політика

Таблиця 1. Темпи економічного зростання КНР, %

Рік	Національний дохід	Капітальні інвестиції	Загальний обсяг зарплати
1983	9,80	14,10	6,00
1984	13,90	33,33	21,30
1985	12,30	38,80	22,00
1986	7,40	18,70	14,00
1987	9,30	16,50	12,40
Середнє значення	10,54	24,29	15,14

Джерело: State Statistical Bureau. URL: <https://www.nsb.gov.bt/>; The State Council of the People's Republic of China. URL: <https://english.www.gov.cn/>.

Таблиця 2. Обсяги капітальних інвестицій уряду КНР, млрд юанів (%)

Рік	Загальний обсяг	Підприємства державної форми власності	Підприємства колективної форми власності	Індивідуальна форма власності
1983	136,90	95,20 (69)	15,63 (11)	26,07 (20)
1984	183,29	118,52 (65)	23,87 (14)	40,90 (21)
1985	254,32	168,05 (66)	32,75 (13)	53,52 (21)
1986	301,96	197,90 (65)	39,17 (13)	64,94 (22)
1987	351,80	226,10 (64)	48,00 (14)	77,60 (22)

Джерело: State Statistical Bureau. URL: <https://www.nsb.gov.bt/>; The State Council of the People's Republic of China. URL: <https://english.www.gov.cn/>.

контролюється Державною радою (*State Council*), а темпи зростання грошової маси визначаються державними витратами. Наприклад, Міністерство фінансів може покрити свій дефіцит бюджету за допомогою овердрафту на його рахунок в Народному банку Китаю (*People's Bank of China*) без обмежень. За цих обставин, якщо державні підприємства витратять більше, буде створено більше грошей, а рівень інфляції обов'язково буде високим. Дефіцит бюджету КНР і темпи зростання грошової маси в 1984–1987 рр. наведено в табл. 3.

Розрахунки Китайського дослідницького центру системної інженерії (*China's Research Center of System Engineering*) засвідчили, що центробанк країни емітував забагато валюти з 1984 р., а економетрична модель економі-

Таблиця 3. Дефіцит бюджету й темпи зростання грошової маси в КНР

Рік	Дефіцит (-) / профіцит (+), млрд юанів	Грошова маса, %	Квазігроші, %
1984	-4,45	43,8	19,2
1985	2,16	33,8	60,8
1986	-7,06	25,3	33,2
1987	-8,03	10,2	26,3

Джерело: International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/>.

Таблиця 4. Надлишок валюти та ціни в КНР

Показник	1984	1985	1986	1987
Надлишок валюти, млрд юанів	16,9	1,0	10,4	2,3
Вплив надлишку валюти на зростання цін, %	2,0	5,0	3,0	4,5
Загальне зростання цін, %	2,7	8,8	6,0	7,2

Джерело: State Statistical Bureau. URL: <https://www.nsb.gov.bt/>; The State Council of the People's Republic of China. URL: <https://english.www.gov.cn/>.

ки КНР дала змогу виявити тісний зв'язок між надлишком валюти й темпами підвищення цін у період 1984–1987 рр. (табл. 4).

Отже, можна визначити механізм передання інфляції надлишкового попиту в Китаї як надмірні інвестиції в державні підприємства, що призвело до дефіциту бюджету та надлишкової емісії юаня, а це, у свою чергу, до інфляції. Оскільки надмірні інвестиції виступили каталізатором цього процесу, доцільно розглянути його причини.

Основною причиною надмірних інвестицій у економіку КНР 1980-х років китайські дослідники вважають застарілу економічну систему, в котрій більшість підприємств є власністю уряду [11]. Хоча наразі підприємства країни мають дещо більшу автономію, ніж наприкінці 1980-х років, переважна частина підприємств та громадських організацій, як і раніше, залежать насамперед від адміністративних органів влади, що призводить до “м'яких бюджетних обмежень”. Водночас досягнення центральних, регіональних і місцевих органів влади у сприянні високим темпам зростання досі використовуються в ролі критерію оцінки керівників адміністрацій. Це стимулює надмірні інвестиції, що спричиняють інфляцію.

Можливо, потрібно розрізняти чинник підвищення цін та спіральні процеси, котрі його підтримують. На думку китайських економістів, інфляцію в країні спричинила цінова реформа. Проте насправді проблема в реакції суспільства на це явище. Якщо сукупний попит контрольований, ціни зростають. На жаль, сукупний попит у КНР вийшов з-під контролю, що призвело до підвищення цін [12].

Окремі китайські економісти відкрито заявляють, що уряд використав інфляцію з метою стримування заощаджень і накопичення коштів для поліпшення розподілу доходів та сприяння економічному зростанню [9]. Наприклад, вони стверджують: якщо інфляція виникла внаслідок тимчасового сплеску обсягу інвестицій, це не обов'язково зашкодить економіці, адже інвестиції збільшать пропозицію та, відповідно, зменшать інфляційний тиск у довгостроковій перспективі.

На нашу думку, основні висновки й передумови таких міркувань не можливі з кількох причин. Одним із ключових аргументів на користь застосування інфляції є те, що Китай може робити це для збільшення ефективного попиту та темпів накопичення або шляхом повного використання незавантажених ресурсів, або за допомогою грошової ілюзії суспільства з метою надання можливості уряду витратити більше коштів. Цей висновок повні-

стю відірваний від економічної реальності КНР. Проблема полягає не в незайнятих ресурсах і обмеженому попиті, а в недостатніх виробничому потенціалі й сукупній пропозиції. Інвестиційні витрати різко зросли наприкінці 1980-х років, а споживання вже певний час виходило з-під контролю. Збільшення номінального доходу часто перевищує зростання пропозиції товарів і послуг. Очевидно, що немає вільних ресурсів та існує дефіцит платоспроможного попиту. Разом із тим ілюзія грошей китайського народу наприкінці 1980-х почала зникати, переважна частина населення очікує зростання інфляції. Згідно з дослідженнями китайських економістів ілюзія грошей зазнала три фази змін [1].

Ілюзія сильних грошей без інфляційних очікувань (1979–1984 рр.). Після 30 років низьких зарплат і цін китайці погодилися на підвищення заробітної плати й цін, не переглядаючи своїх очікувань щодо майбутньої інфляції. Підприємці відчували, що спокійніший грошовий ринок та м'яка інфляція допомагають їм отримувати додатковий прибуток. Ентузіазм працівників зростав зі збільшенням розміру зарплат, хоча їхні реальні доходи підвищувалися не так швидко. Споживання домогосподарств зростало повільніше, ніж доходи.

Послаблення грошової ілюзії з певними інфляційними очікуваннями (1985–1986 рр.). Із продовженням інфляції підприємці почали непокоїтися, коли помітили, що підвищення цін на фактори виробництва переважає збільшення цін на продукцію; виробничі витрати зростали. Споживачі стали витрачати більше своїх заощаджень, підвищуючи граничну схильність до споживання. Робітники вимагали збільшення зарплати і премій. Соціальне опитування в Китаї, проведене в 1987 р., показало, що 79,9 % населення не задоволене інфляцією.

Формування очікувань без грошової ілюзії (з 1988 р.). У міру прискорення інфляції підприємці були змушені скоротити виробництво. Працівники скаржилися на низькі зарплати, а підприємці – на зниження мотивації своїх працівників. Споживачі, використовуючи заощадження, поспішали купувати товари. По всьому Китаю прокотилася хвиля ажіотажної купівлі товарів та масового зняття депозитів.

Очевидно, грошова ілюзія в КНР розвіялася, натомість у громадськості сформувалися очікування швидкого прискорення інфляції. Тому подальші спроби проводити інфляційну політику є непродуктивними, оскільки така політика не може стимулювати економічне зростання на поточному етапі розвитку та навіть здатна підірвати основу довгострокової економічної стабільності країни.

Ще один аргумент на користь застосування інфляції містить передбачувану передумову, що однією з головних перешкод економічному зростанню Китаю є відсутність заощаджень [12]. Це недоведена гіпотеза. Насправді рівень заощаджень у КНР був вищим, ніж у більшості західних і колишніх соціалістичних країн Східної Європи. Протягом 1952–1980 рр. середньорічна норма заощаджень Китаю становила 28 %, а впродовж 1981–1986 рр. – 31 %.

Справжньою головною перешкодою його економічному зростанню є не відсутність заощаджень, а скоріше недостатнє накопичення, неефективність та слабкі економічні результати через структурні дефекти управління. За інформацією Державного статистичного бюро 30 % державних підприємств КНР зазнали збитків у 1987 р., а в 70 % підприємств, котрі зареєстрували прибуток, бракувало на ринку 30 % продукції [13]. Перелічені проблеми не можна розв'язати за допомогою інфляції. Навпаки, вона наповнюватиме ринок продукцією ще нижчої якості. Кількісне збільшення обсягу виробництва не означає “розвитку” – економічний розвиток теж вимагає якісного вдосконалення. Зростання, що не супроводжується якісним удосконаленням та підвищенням ефективності, – це крок назад у економічному розвитку. В умовах міжнародної конкуренції, котра стає дедалі відкритішою для всіх країн, такий “розвиток” насправді є своєрідним регресом, адже потребує технологій нижчого рівня, утруднює технологічну трансформацію й витрачає матеріальні ресурси, що не підлягають відновленню.

Також вагомим аргументом на користь виправдання інфляції є припущення, що вона може поліпшити розподіл доходів. Це питання потребує детального аналізу. Раніше акценти на підтримці рівномірного розподілу доходів у Китаї негативно позначалися на ефективності економіки, а після реформи їх розподіл став більш нерівномірним. До певної міри це бажаний результат, але є побоювання, що виникає несправедливість, а не просто нерівність. Отже, політикам потрібно вирішити, чи може держава використати інфляцію для регулювання розподілу доходів.

Звісно, інфляція перерозподіляє доходи. Згідно з економічною теорією, вона є синонімом податку для тих, хто живе на фіксовану зарплату, тоді як для тих, хто має гнучкий дохід, виступає фактично надбавкою. Серед таких китайців багато працівників інтелектуальних професій – учителів, лікарів та ін., котрі є основою економічної реформи й омолодження країни; чимало також розробників, захисників і прихильників програми реформ. Однак у період зростання цін здебільшого саме вони несуть тягар інфляції, оскільки їхні доходи змінюються дуже повільно та, як правило, відстають від підвищення цін. Разом із тим одержувачами високих доходів є переважно самозайняті особи, власники приватних підприємств і співробітники спільних підприємств. Близько 10 % із 12 млн самозайнятих промислових та комерційних працівників заробляють понад 10 тис. юанів на рік (у середньому на одного працівника припадає 1,2 тис. юанів на рік), а 1 % із них заробляє набагато більше – сотні тисяч юанів за даними Державного статистичного бюро [13]. Коли грошовий ринок вразливий, дохід високооплачуваних працівників зростає разом із цінами. Таким чином, тривалий період інфляції може посилити нерівність у розподілі доходів.

Звичайно, згадане тут поняття “несправедливість” відрізняється від концепції нерівності. Нерівність у доходах є однією з головних цілей реформ (мається на увазі відхід від практики егалітаризму шляхом створення різниці в доходах залежно від кількісних і якісних відмінностей у роботі різних осіб).

Несправедливість системи, навпаки, стосується різниці в доходах, котра виникає виключно тому, що певні особи змогли збагатитися протягом періоду інфляції, наполегливо спекуючи в системі, досі затьмареній недосконалою конкуренцією й відсутністю дієздатних економічних законів та норм.

У кінцевому підсумку старий егалітаризм дореформеного періоду ще не усунено (наприклад, різниця в доходах професора, доцента, викладача й асистента викладача в університеті значно менша, ніж у 1950-і роки). Водночас інфляція спричинила відчутну нерівність. В опитуванні 1987 р., проведеному Державним статистичним бюро в 144 містах і сільських поселеннях, узяли участь 355 тис. осіб. Аналіз їхніх відповідей показав, що різниця в доходах між меншістю індивідуальних підприємців та більшістю працівників, штатних співробітників, інших фахівців і трейдерів надзвичайно зросла. У 1980-і роки в КНР стали популярними такі висловлювання, як “фахівці, котрі виготовляють ракети, заробляють менше, ніж торговці, що продають яйця, а перукарі, які володіють бритвою, – більше, ніж хірурги, котрі оперують скальпелями” [1].

Фактично, з огляду на розподіл доходів у Китаї, країна помітно відійшла від цілей програми реформ, яка спрямована на досягнення суспільного добробуту шляхом раціонального збільшення різниці в доходах. Така нерівність негативно позначилася на виробництві та викликала серйозні соціальні заворушення, що перешкоджають поступовому просуванню реформ. Зважаючи на китайський досвід боротьби з інфляцією, уряду недоцільно вдаватися до неї з метою перерозподілу доходів громадян, оскільки це підриває принцип розподілу відповідно до трудових зусиль.

Головний аргумент на користь застосування інфляції полягає в тому, що в разі тимчасового сплеску інвестицій вона не обов'язково завдасть шкоди економіці. Оскільки збільшення інвестицій належить до основних причин інфляції, постає питання: чи потрібно політикам турбуватися про таку інфляцію та вносити належні корективи? Відповідь позитивна, адже цей аргумент спрацьовує лише за певних, досить обмежувальних умов. Вони утворюються, якщо: 1) інвестиції можуть збільшити ефективну пропозицію, тобто підвищують довгострокові темпи потенційного зростання економіки; 2) номінальна заробітна плата не може збільшуватися пропорційно підвищенню цін, що означає втрати населення від інфляції доти, доки пропозиція не зросте як реакція на додаткові інвестиції.

Але під час реформ 1980-х років країна не відповідала цим умовам [10]. Нагромаджені в ній інвестиції не розширили реальні можливості виробництва товарів та послуг. До інвестицій державних підприємств належать капітальні видатки держбюджету на інфраструктуру, включаючи сировину, транспорт і комунікації, а також позабюджетні видатки, зосереджені в переробному секторі. У цей період надмірне зростання позабюджетних видатків погіршило тривалий дисбаланс між якістю інфраструктури країни та її переробним сектором (табл. 5). Отже, інвестиції не можуть забезпечити ефективний випуск.

Таблиця 5. Темпи економічного зростання КНР у 1979–1986 рр., %

Рік	Бюджетні інвестиції	Позабюджетні інвестиції
1979	0,3	4,9
1980	-16,0	6,3
1981	-28,0	20,1
1982	10,0	29,0
1983	25,7	23,5
1984	16,2	23,5
1985	4,3	37,1
1986	6,2	20,2

Джерело: State Statistical Bureau. URL: <https://www.nsb.gov.bt/>; The State Council of the People's Republic of China. URL: <https://english.www.gov.cn/>.

Стосовно інших умов слід зазначити, що толерантність китайців до інфляції дуже низька з кількох причин. По-перше, КНР є менш розвинутою країною з річним доходом на одну особу лише 800 юанів (майже 200 дол. США)¹. Норми економії та споживання – близько 20 і 80 % відповідно. Таким чином, наприкінці 1980-х років рівень споживання на одну особу в країні становив лише 640 юанів [12]. Якщо інфляція підвищиться, навіть у короткостроковій перспективі, її соціально-економічні наслідки будуть катастрофічними. По-друге, в Китаї більшість людей не можуть вільно змінювати місце роботи, що дуже обмежує їхні можливості адаптуватися до зростаючої інфляції. По-третє, населенню країни доступні тільки певні активи, котрі дають їм змогу зберігати реальну вартість свого грошового багатства. У КНР відсутні ринки золота й валюти, тому споживачам важко уникнути втрати частини вартості своїх заощаджень через інфляцію.

Нарешті, щодо питання використання інфляції в різних державах. Порівняльний аналіз країн, що розвиваються, й розвинутих країн показує: в країнах першої групи інфляцію важче контролювати, ніж другої. Рівень інфляції в країнах, що розвиваються, коливається більше, ніж у розвинутих, до того ж у країнах першої групи їй характерне істотніше прискорення (табл. 6).

Згідно з цифрами у графі 7, порівняно з 1960-и роками середній рівень інфляції впродовж 1970–1987 рр. підвищився у 2,2 раза в розвинутих країнах та в 2,6 раза в тих, що розвиваються. В абсолютному значенні цифри по першій групі країн у стовпцях 9 і 10 видаються великими. Причини – недосконала структура ринку, ненадійні фінансові механізми й низька ефективність управління в країнах, що розвиваються. Усе це ускладнює контроль інфляції [8].

Є два шляхи зменшення надлишкового сукупного попиту: прямий контроль витрат і непряме регулювання фінансових потоків. За централізовано-планової економіки, коли виникає надлишковий попит, центральний

¹ Статистичні дані станом на 1 січня 1989 р.

Таблиця 6. Темп інфляції у групах країн

Група країн	Середній темп інфляції в 1960–1985 рр.					
	Значення	Максимум	Мінімум	Межа	Середньо-квадратичне відхилення	Дискретний коефіцієнт
1	2	3	4	5	6	7
Країни, що розвиваються	20,95	46,8	6,8	40,0	11,87	0,57
Розвинуті країни	5,79	13,1	1,8	11,3	3,23	0,558

Група країн	Показник середнього рівня інфляції 1960-х і 1970–1987 рр.		Різниця середнього рівня інфляції 1960-х та 1970–1987 рр.	
	Значення	Межа	Значення	Межа
1	8	9	10	11
Країни, що розвиваються	2,6	4,0	16,73	28,0
Розвинуті країни	2,2	2,8	4,00	6,0

Джерело: International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/>.

орган планування може змусити місцеві органи влади та державні підприємства зменшити інвестиційні витрати й контролювати фонд споживання. В умовах ринкової економіки уряд не вправі диктувати, скільки витратити бізнесу, але центробанк може використовувати монетарну політику з метою впливу на витрати підприємств, регулюючи вартість і доступність грошей.

У програмі економічних реформ центральний уряд Китаю надав більшу автономію місцевим органам влади й підприємствам, не змінюючи базової структури економіки. Таким чином, центральний уряд втратив повноваження контролювати витрати місцевих органів влади та підприємств, і це за відсутності інституційного механізму, за допомогою якого монетарна політика може бути використана для зменшення витрат. У довгостроковій перспективі єдиним рішенням цієї дилеми є реформування фінансової системи і створення належного середовища реалізації монетарної політики. Але, зіткнувшись із кризою бурхливої інфляції, уряд КНР мусив прийняти двоетапне рішення.

Тимчасова політика. По-перше, він повинен вжити адміністративні заходи, такі як посилення нагляду за цінами та інспекції, а також вдатися до повторного заморожування окремих цін, щоб зупинити їх необґрунтоване зростання в регіонах, на підприємствах і в організаціях, котрі мають монопольне право на виробництво певних товарів. По-друге, слід скоротити інвестиції в основний капітал і призупинити будівництво “непродуктивних” громадських споруд. Необхідно контролювати фонди споживання й купівельну спроможність соціальних груп.

По-третє, центральний банк має уповільнити збільшення грошової маси й підвищити процентні ставки, щоб вони автоматично прив’язувалися до

рівня інфляції та забезпечували додатну реальну дохідність. Водночас уряд повинен вжити заходи для різкого скорочення валюти в обігу, наприклад шляхом формування системи акціонерного капіталу й продажу частини акцій державних підприємств приватним особам. Міське житло має стати ринковим товаром. Житлова реформа, зокрема, допомогла б зменшити суперечність між попитом і пропозицією та стабілізувати економіку. Якби будинки, котрі мали бути завершені в 1988 р., можна було продати, а не надавати в оренду, купівельна спроможність, імовірно, зросла б до 15 млрд юанів. У разі продажу хоча б половини з 2,4 млрд м² старого житла та за припущення, що в середньому 30 % авансових платежів здійснюються в готівковій формі, за короткий час могли бути витрачені близько 70 млрд юанів [9].

По-четверте, варто вдосконалити технологію регулювання національної економіки. На нашу думку, методів, використовуваних КНР для спостереження за економічними й фінансовими явищами та їх аналізу, недостатньо для контролю інфляції. Так, ціль, котра застосовувалася для визначення монетарної політики, є хибною. У західних країнах зростання споживчих цін вважається однією з цілей управління монетарною політикою. У Китаї за аналогічний орієнтир узято збільшення роздрібних цін. Однак тут два види роздрібних цін: ринкові (визначаються в умовах ринку) та преїскурантні (встановлюються адміністративно). Перші, що формуються під впливом попиту й пропозиції, можуть залежати від зміни грошової маси, тимчасом як другі встановлюються директивно та не залежать від монетарної політики. Таким чином, на роздрібні ціни, котрі є сукупністю цих двох складових, зміна монетарної політики впливає лише частково. Між тим уряд розглядав їх як ціль для оцінки дії цієї політики на економічні процеси. Отже, коли монетарна влада вдавалася до підвищення роздрібних цін із метою визначення ефективності жорсткої монетарної політики в 1986 р., вона дійшла хибного висновку. Така політика не спрацювала, й це змусило владу відмовитися від неї. Однак у разі вибору правильної цілі помилок вдалося б уникнути. Фактично жорстка монетарна політика досягла непоганих результатів за чотири місяці: зростання ринкових цін знизилося з 24 % (у листопаді 1985 р.) до 5,6 % (в лютому 1986 р.). За умови дотримання такої політики й надалі можна було б контролювати інфляцію та забезпечити поступове піднесення економіки.

Ще одна проблема китайського підходу полягає в тому, що ігноруються лагові ефекти монетарної політики. Загалом останній потрібен час, щоб вплинути на рівень цін і виробництво. Згідно з дослідженнями китайських економістів, монетарна політика має безпосередній вплив не так на ціни, як на виробництво. Це підтверджують статистичні дані за період із січня 1985 р. по грудень 1987 р., на основі котрих побудована математична модель, згідно з якою вплив реальних банківських кредитів на темпи зростання обсягів промислового виробництва відстає в середньому на 1,78 міс., тоді як середній часовий лаг впливу національної валюти на ринкові ціни становить 2,917 міс. [1]. Очевидно, зміни в монетарній політиці відбиваються на

ринкових цінах. Отже, не дивно, що виробництво скоротилося, проте на початкових етапах реалізації жорсткої монетарної політики (з кінця 1985 р. по лютий 1986 р.) ціни залишалися високими. У такій ситуації уряд не повинен був приймати передчасні рішення та повністю відмовлятися від жорсткої монетарної політики в березні 1986 р.

Фундаментальні рішення. За найсприятливіших обставин для стримування поточної інфляції в КНР знадобиться рік або більше. Щоб запобігти розкручуванню інфляційної спіралі в майбутньому, уряд повинен працювати над створенням нової фінансово-економічної системи та належного інституційного середовища для реалізації монетарної політики.

На нашу думку, для успішної реалізації фінансової реформи в Китаї національному уряду варто взяти до уваги такі рекомендації:

1. Оскільки центральний банк має монопольне право на емісію грошей, зловживання його повноваженнями призводить до галопуючої інфляції. Повноваження з проведення незалежної монетарної політики повинні бути передані Народному банку Китаю. Прем'єр-міністр Державної ради призначає керуючих банку, але після цього протягом дії їхніх повноважень не може їх звільняти, хіба що з причини зловживань. Уряд повинен мати право вносити власні пропозиції щодо монетарної політики, однак остаточне рішення залишається за центробанком. Він мусить самостійно визначати темпи зростання грошової маси, структуру кредитів і процентних ставок виходячи зі своїх прогнозів поточного стану розвитку фінансово-економічної системи. Тільки-но ці рішення будуть представлені постійним комісіям Національного народного конгресу (*National People's Congress*) та узгоджені ними, Народний банк Китаю реалізовуватиме їх самостійно, без втручання зовні.

2. Слід розглянути модель, подібну до моделі США, де монетарна політика реалізується через 12 регіональних відділень. Філії Народного банку Китаю повинні бути організовані відповідно до економічного, а не адміністративного поділу, з метою уникнення втручання місцевої влади в монетарну політику. Таким чином, остання визначається штаб-квартирою центробанку, а функція його відділень полягає в її сумлінному виконанні.

3. Центральний банк має бути відокремлений від Міністерства фінансів. Воно могло б стягувати податки з центробанку лише відповідно до нормативних актів та мусить бути позбавлене повноважень вільно використовувати його кошти. В разі дефіциту бюджету міністерство може випустити казначейські облігації для його покриття, а не овердрафт Народного банку Китаю.

4. Варто вдосконалити систему резервних депозитів. Наприкінці 1980-х років система резервних фондів КНР визначала кошти, депоновані спеціалізованими банками в банках вищого рівня, як резервні фонди, але міжбанківські операції не пов'язані з резервними рахунками. Отже, відсутній формальний контроль над міжбанківським ринком, що відкриває перед спеціалізованою банківською системою величезні можливості для створення нових кредитів. Із метою контролю створення системи кредитів центробанк пови-

нен мати право вимагати проведення міжбанківських операцій через резервні рахунки.

5. Необхідно активізувати існуючі спеціалізовані банки, а також створити умови для розвитку нових фінансових установ. Задля підвищення ефективності економіки дуже важливо перетворити діючі й новостворені банки на справді незалежні інституції та застосовувати до них аналогічну систему оподаткування прибутку, що використовується для оподаткування підприємств.

Водночас уряд повинен підготувати середовище, придатне для проведення монетарної політики. На наш погляд, слід приділити окрему увагу процесу реформування державної власності підприємств, адже саме вони є основою економічної діяльності. Більшість суб'єктів господарювання Китаю прийняли контрактну систему, котра обмежується вертикальними переговорами між підрядником і державою. Горизонтальний взаємозв'язок конкуренції між підприємствами не встановлений. Отже, децентралізація створила безліч нових джерел державної влади, як на регіональному, так і на місцевому її рівнях. У такій ситуації формування ринкових цін не буде стимулювати пропозицію чи стримувати інфляцію, оскільки на виробництво впливають не зміни ринкової кон'юнктури, а адміністративні рішення. Досвід КНР свідчить: звільнення цін від адміністративного впливу просто полегшило використання влади для маніпулювання цінами, що є однією з важливих причин майбутньої інфляції.

Уряду Китаю варто вжити набагато радикальніших заходів у рамках економічної реформи, ніж ті, на котрі він був готовий піти раніше. Необхідно знайти спосіб звільнити підприємства від втручання державної влади, сприяти підвищенню ефективності економіки та стримуванню інфляції. По-перше, потрібно реформувати державні підприємства шляхом надання їм незалежності у прийнятті рішень, розширення відповідальності за власні економічні результати. Наступним кроком повинна стати приватизація значної частини економіки, що наділить суб'єктів господарювання правом приватної власності. Ці кроки, які робитимуться в контексті відповідної монетарної політики, мають допомогти китайському уряду забути про інфляцію на тривалий час.

Список використаних джерел

1. *Yunqi L.* China's Inflation: Causes, Effects, and Solutions. *Asian Survey*. 1989. Vol. 29, Iss. 7. P. 655–668. URL: <https://doi.org/10.2307/2644672>.
2. *Bhalla A. S.* Recent Economic Reform in China and India. *Asian Survey*. 1995. Vol. 35, Iss. 6. P. 555–572. URL: <https://doi.org/10.2307/2645709>.
3. *Burdekin R.* Ending Inflation in the People's Republic of China: From Chairman Mao to the 21st Century. *The Cato Journal*. 2000. Vol. 20, Iss. 2. P. 223–235. URL: https://www.researchgate.net/publication/4934931_Ending_Inflation_in_the_People's_Republic_of_China_From_Chairman_Mao_to_the_21st_Century.
4. *Qidong Zh.* A Brief History of Inflation in China (Economic History in China). Paths International Ltd : UK and by Social Sciences Academic Press, 2013. 260 p.
5. *Chang Ch.-H., Chan K. C., Fung H.-G.* Effect of Money Supply on Real Output and Price in China. *China & World Economy*. 2009. Vol. 17, Iss. 2. P. 35–44. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1749-124X.2009.01140.x>.

6. Hans Ph. Franes Inflation in China, 1953–1978. *China Economic Journal*. 2019. Vol. 13, Iss. 3. P. 290–298. URL: <https://doi.org/10.1080/17538963.2019.1679329>.
7. Perkins D. H. Reforming China's Economic System. *Journal of Economic Literature*. 1988. Vol. 26, No. 2. P. 601–645. URL: <https://www.jstor.org/stable/2726364>.
8. Welfare Costs of Inflation: Evidence from China / Y. Chen, T. Li, Y. Shi, Y. Zhou. *Social Indicators Research*. 2014. Vol. 119, No. 3. P. 1195–1218. URL: <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0553-y>.
9. Zhou X., Clements S. The Inflation Hedging Ability of Real Estate in China. *The Journal of Real Estate Portfolio Management*. 2010. Vol. 16, No. 3. P. 267–278. URL: <https://doi.org/10.1080/10835547.2010.12089885>.
10. Chen N.-R., Hou Ch. China's Inflation, 1973–1983: Measurement and Analysis. *Economic Development and Cultural Change*. 1986. Vol. 34, No. 4. P. 811–835. URL: <https://doi.org/10.1086/451560>.
11. Hofman B. Reflections on 40 years of China's reforms. ANU Press, 2018. P. 53–66. URL: <https://doi.org/10.22459/CYRD.07.2018.03>.
12. Dreger Ch., Zhang Y. Inflation in China Increasingly Driven by Domestic Factors. *National Institute Economic Review*. 2013. No. 223. P. R35–R38. URL: <https://doi.org/10.1177/002795011322300104>.
13. The State Council of the People's Republic of China. URL: <https://english.www.gov.cn/>.

References

1. Yunqi, L. (1989). China's Inflation: Causes, Effects, and Solutions. *Asian Survey*, 29 (7), 655–668. DOI: 10.2307/2644672.
2. Bhalla, A. S. (1995). Recent Economic Reform in China and India. *Asian Survey*, 35 (6), 555–572. DOI: 10.2307/2645709.
3. Burdekin, R. (2000). Ending Inflation in the People's Republic of China: From Chairman Mao to the 21st Century. *The Cato Journal*, 20 (2), 223–235. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/4934931_Ending_Inflation_in_the_People's_Republic_of_China_From_Chairman_Mao_to_the_21st_Century.
4. Qidong, Zh. (2013). *A Brief History of Inflation in China (Economic History in China)*. Paths International Ltd: UK and by Social Sciences Academic Press.
5. Chang, Ch.-H., Chan, K. C., & Fung, H.-G. (2009). Effect of Money Supply on Real Output and Price in China. *China & World Economy*, 17 (2), 35–44. DOI: 10.1111/j.1749-124X.2009.01140.x.
6. Hans, Ph. (2019). Franes Inflation in China, 1953–1978. *China Economic Journal*, 13 (3), 290–298. DOI: 10.1080/17538963.2019.1679329.
7. Perkins, D. H. (1988). Reforming China's Economic System. *Journal of Economic Literature*, 26 (2), 601–645. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2726364>.
8. Chen, Y., Li, T., Shi, Y., & Zhou, Y. (2014). Welfare Costs of Inflation: Evidence from China. *Social Indicators Research*, 119 (3), 1195–1218. DOI: 10.1007/s11205-013-0553-y.
9. Zhou, X., & Clements, S. (2010). The Inflation Hedging Ability of Real Estate in China. *The Journal of Real Estate Portfolio Management*, 16 (3), 267–278. DOI: 10.1080/10835547.2010.12089885.
10. Chen, N.-R., & Hou, Ch. (1986). China's Inflation, 1973–1983: Measurement and Analysis. *Economic Development and Cultural Change*, 34 (4), 811–835. DOI: 10.1086/451560.
11. Hofman, B. (2018). *Reflections on 40 years of China's reforms*, 53–66. ANU Press. DOI: 10.22459/CYRD.07.2018.03.
12. Dreger, Ch., & Zhang, Y. (2013). Inflation in China Increasingly Driven by Domestic Factors. *National Institute Economic Review*, 223, R35–R38. DOI: 10.1177/002795011322300104.
13. The State Council of the People's Republic of China. (n. d.). Retrieved from <https://english.www.gov.cn/>.